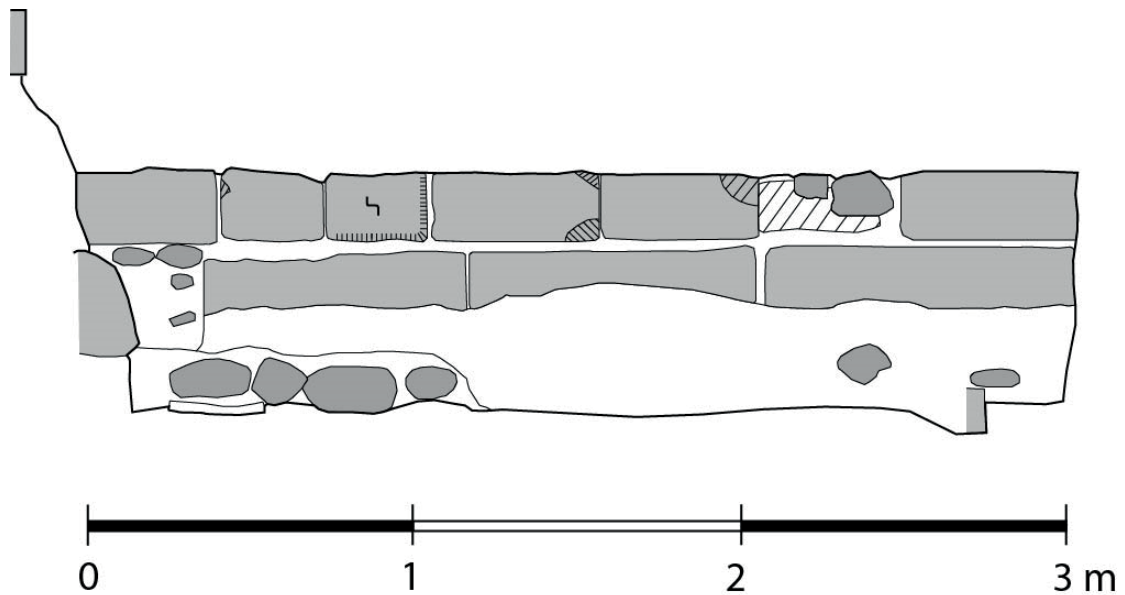

Kv Domkyrkan 1

Ändring av västpportalens trappa på Lunds domkyrka
Fornlämning RAÅ Lund 73:1/L1988:5459
Lunds stad och kommun, Skåne län
Arkeologisk schaktningsövervakning 2010
Gertie Ericsson

Titel: Kv Domkyrkan 1, Lund

Författare: Gertie Ericsson

Kulturmiljörapport: 2021:9

Omslagsbild: Sektionsritning strävpelarens norra sida, bilaga 1:6.

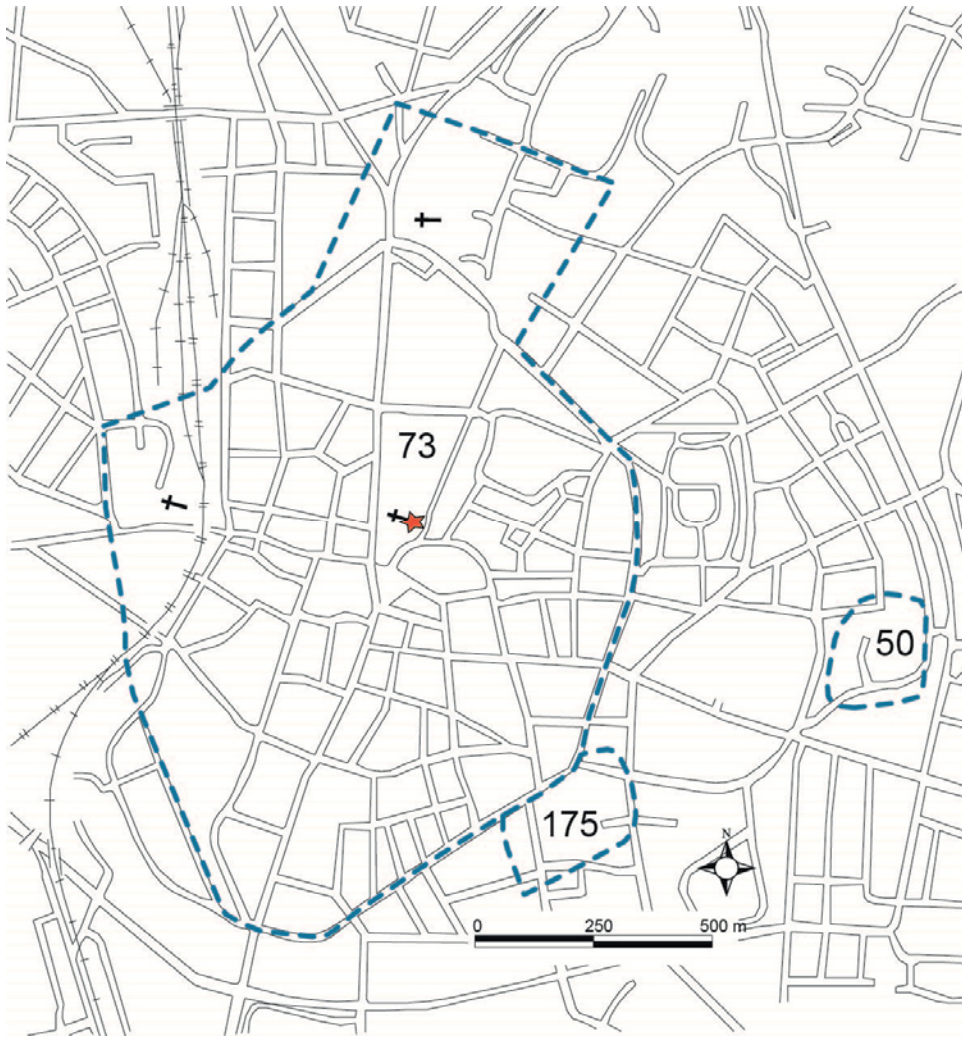
Upphovsrätt: Där inget annat är angivet, enligt Creative Commons licens CC BY

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning	3
Sammanfattning	1
Inledning	2
Fornlämningsmiljö	2
Tidigare arkeologiska iakttagelser	4
Genomförande och resultat	5
Kulturlagerstatus	7
Administrativa och tekniska uppgifter	8
Referenser	9
Bilaga.....	9

Sammanfattning

- Med anledning av att domkyrkorådet planerade att tillgängliggöra Lunds domkyrka genom en ramp vid västportalens trappa, genomfördes en arkeologisk förundersökning i form av en schaktningsövervakning. Kv Domkyrkan 1, Lund berördes, enligt Länsstyrelsens beslut (Ist. dnr: 431-85452-08; Kulturens proj.nr: 61000-42).
- Ett schakt grävdes längs den västra fasaden av Lunds domkyrka, i nordsydlig riktning, för att här anlägga rampen, i anslutning till den befintliga västra ingången.
- Sammanfattningsvis kan sägas att intakta kulturlager påträffades i den norra delen av undersökningsområdet, med ett tidigmedeltida gödsellager samt markhorisonter däröver som tjänat som torgyta väster om domkyrkan. I den södra delen framkom delar av det medeltida södra tornets grundmur samt även grund- och dagermur från den södra strävpelare till den medeltida konstruktion som revs under 1800-talets andra hälft.

Figur 1. Lunds medeltida stad, fornlämning 73:1, med platsen för undersökningen markerad med en röd stjärna.

Inledning

Med anledning av att domkyrkorådet planerade att tillgängliggöra Lunds domkyrka genom en ramp vid västportalens trappa, genomfördes en arkeologisk förundersökning i form av en schaktningsövervakning. Kv Domkyrkan 1, Lund berördes, enligt Länsstyrelsens beslut (Ist. dnr: 431-85452-08; Kulturens proj.nr: 61000-42). Gunilla Gardelin, Kulturen, gjorde den byggnadsarkeologiska delen av undersökningen och dokumenterade behuggningsspår på de kvaderstenar som framkom i den äldre strävpelarens konstruktion.

Fornlämningssmiljö

Domkyrkan uppfördes omkring år 1104, i samband med upprättandet av ärkebiskopsstolen i Lund och skapandet av en nordisk kyrkoprovins (Bevaringskommittén 1983:43). Byggnadsmaterialet fraktades till

Lund från sandstensbrotten i trakterna kring Höör. Kryptans huvudaltare invigdes år 1123 och helgades åt Johannes Döparen. Kyrkan invigdes dock inte förrän år 1145 och helgades då åt Jungfru Maria och Sankt Laurentius. Domkyrkan hade föregåtts av en äldre kyrka, och i ett gåvobrev från år 1085 summerar kung Knut den helige samtliga sina gåvor till den då ännu inte helt färdigbyggda kyrkan. Vid undersökningar inuti kyrkan på 1940- och 1950-talen påträffades resterna av grundmurar tillhörande en äldre kyrka, vilken omtalas i Knut den heliges gåvobrev från år 1085. Rydbeck har rekonstruerat kyrkan som en stor treskeppig kyrka medan Cinthio har föreslagit en liten enskeppig kyrka ungefär på det nuvarande norra sidoskeppets plats (Bevaringskommittén 1983:43). Kyrkan hade troligen ett kvadratisk kor och ett litet kvadratisk altarrum längst i öster (Carelli 2012:135).

Kyrkobyggnaden och den omkringliggande miljön genomgick stora förändringar under århundradena som följde. På 1320-talet lät ärkebiskop Karl den Röde bygga ett kapell på den södra sidan av domkyrkan i hörnet mot tvärskeppet och ännu ett kapell uppfördes hundra år senare på samma sida i hörnet mot tornen. Lunds siste ärkebiskop Birger Gunnarsen iståndsatte den svårt förfallna kryptan som delvis stod under vatten. Han anställde stenmästare Adam van Düren från Westfalen, och han kom att arbeta i domkyrkan i två perioder, åren 1512—18 och 1523—27. Den södra tvärskeppsgaveln byggdes om och vid dess östra hörn uppfördes en kraftig strävpelare (Bevaringskommittén 1983:44). De första insatserna blev att dränera kryptan och förstärka valven. Efter reformationen år 1536 revs Lunds medeltida sockenkyrkor och domkyrkan kom att tjäna som församlingskyrka för hela staden (Bevaringskommittén 1983:43f). I skriftliga källor omnämns att ärkebiskop Birger Gunnarsen planerade att bygga ett kapell intill det norra tornet runt år 1500 (Balic & Gardelin 2002).

En hel del större och mindre förändringsarbeten har bedrivits vid olika tillfällen under de senaste århundradena. Den nuvarande byggnaden är till stor del präglad av C.G. Brunius och Hugo Zettervall, som vid mitten av 1800-talet genomförde omfattande restaureringar, både utvändigt och invändigt (Bevaringskommittén 1983:43).

Under 1800-talets första hälft rensades domkyrkans omgivning upp och ett antal mindre hus revs. Kapellen på domkyrkans södra sida revs, tillsammans med kyrkogårdsmuren. Ett större restaureringsprogram lades fram av Axel Nyström och förverkligades av C.G. Brunius år 1833—59. Bland annat byggdes den södra tvärskeppsväggen återigen om. Under 1800-talets andra hälft kom domkyrkan att ändra utseende ganska radikalt. Helgo Zettervall hade en plan som syftade till att ge domkyrkan det utseende den kunde ha haft om den ursprunglige byggmästaren hade haft tillgång till 1800-talets teknik och metoder (Bevaringskommittén 1983:44). Han drev igenom sitt förslag och rivningar följde på rivningar. År 1869 beslutade domkyrkorådet om rivning av det södra tornet, och vid uppförandet av det nya västpartiet med helt nya torn togs ingen hänsyn till den kunskap som fanns om deras ursprungliga utseende (Bevaringskommittén 1983:44). I samband med rivningarna försvann även de strävpelare som under åren satts upp för att stabilisera bland annat tvärskepp och torn.

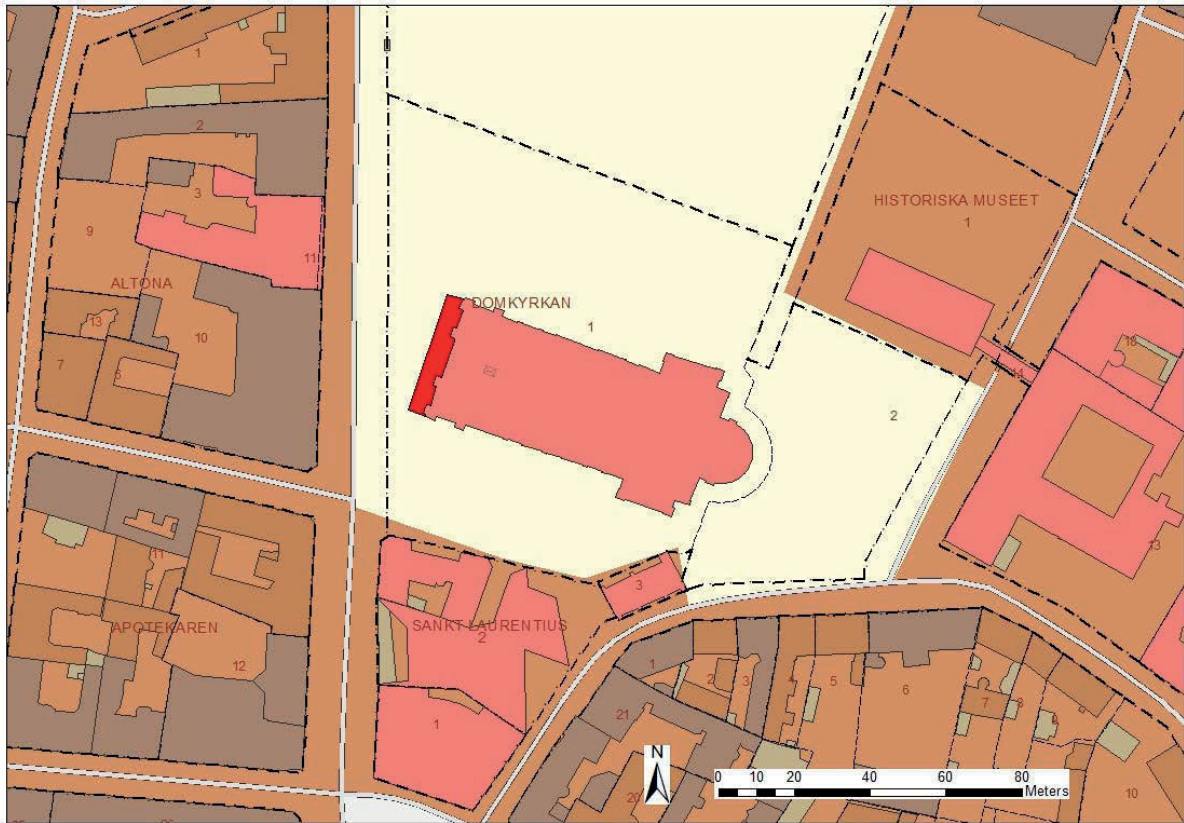
Tidigare arkeologiska iakttagelser

Arkeologiska iakttagelser från domkyrkoområdet finns från 1890-tal fram till idag. Vid tidigare undersökningar kring kyrkobyggnaden har både gravar och grundmurar påträffats. Precis öster om det aktuella schaktet framkom två gravar i samband med ledningsgrävningar år 1908 (Kulturens LA-arkiv). Vid dessa undersökningar har ett stort antal gravar framkommit, med alla kisttyper som trä, trästockar, sten och tegel, men även gravläggningar utan kista. Gravar har påträffats öster, väster, norr och söder om domkyrkan. Vid undersökningarna gjordes även upptäckter av i området, bland annat från Sankt Eriks kapell, ärkebiskop Karls kapell, en strävpelare från ärkebiskop Peder Lyckes kapell och Adam van Dürens strävpelare. En vattenledning anlagd av Adam van Düren framkom tillsammans med en vattenledning av tuffsten från 1100-talet.

Vid undersökningar inuti kyrkan på 1940- och 1950-talen framkom resterna av grundmurar tillhörande en äldre kyrka, vilken omtalas i Knut den heliges gåvobrev från år 1085. Byggnaden hade troligen ett kvadratisk kor och ett litet kvadratisk altarium längst i öster (Carelli 2012:135). Vid grävningar inne i Domkyrkans norra sidoskepp på 1940-talet påträffades murrester från en äldre kyrka till vilken kung Knuts gåvor var riktade. Vid undersökningen framkom grundmurar efter en stenbyggnad, tolkade som den äldsta domkyrkan. En nordsydligt löpande grundmur var nedgrävd ca 1,00 m i moränleran. Den bestod av tuktade sandstenar och var 1,80 m bred samt hade en dagermur som utgjordes av släthuggna sandstenskvader. Även då det på 1950 talet grävdes i domkyrkans golv framkom en äldre grundmur, vilken var 1,45 m bred och som hade anlagts på bottenleran (Bevaringskommittén 1983:43).

Några av grundmurarna i området härrör bland annat från medeltida kapell och äldre strävpelarfundament. I skriftliga källor omnämns att ärkebiskop Birger Gunnarsson planerade att bygga ett kapell intill det norra tornet runt år 1500. Kapellet uppfördes troligen aldrig helt, men grundmurar har framkommit vid två olika grävningssarbeten på den norra sidan av domkyrkan (Balic & Gardelin 2002).

Figur 2. Undersökningsområdet, markerat med rött, vid Lunds domkyrka på en modern fastighetskarta, ur Kulturens stads-GIS. © Lantmäteriet.

Genomförande och resultat

I samband med arbeten vid den västra ingången i Lunds domkyrka, genomfördes en arkeologisk förundersökning. En tillgänglighetsanpassning skulle genomföras i anslutning till kyrkans befintliga västra ingång, och en yta schaktades upp i nordsydlig riktning.

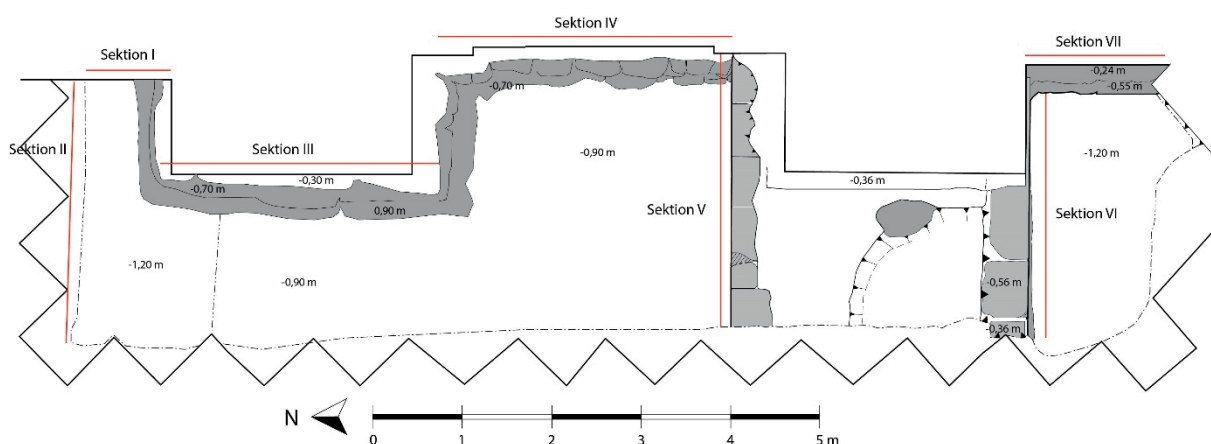
I den norra delen framkom intakta, medeltida kulturlager, från ca 1,00 m djup, under grundläggningen till 1800-talets torn. En sektionsdokumentation gjordes, och därefter höjdes schaktbottennivån från 1,20 m till 0,90 m djup för att inte beröra intakta kulturlager. De övre lagren bestod av sentida utfyllnadsmassor och bärlager till Zettervalls trottoar. De övre kulturlagren bestod av en blandning av brun kulturjord, grus, sand, stenar, sandstensskärv, tegel och kalkbruk. Dessa massor hör troligen samman med igenfyllnad efter ombyggnationen av domkyrkans västparti under åren 1869—76. Norr om trappan har murverket stabiliserats med stora mängder betong, som var grå med gult och rött tegelkross, och en del sandstensskärv. De kulturlager som framkom vid 1,20 m bestod av gödsellager där organiskt material var välbevarat. De kulturpåverkade lagren kan möjligen härröra från tiden före domkyrkans byggnation. Däröver fanns, till 1,00 m djup, markhorisonter som tjänat som torgyta väster om domkyrkan och som brukats samtidigt som kyrkan.

Då bottenivån höjts till 0,90 m, för att bevara underliggande kulturlager enligt ovan, bestod schaktet i stort sett endast av bärlager samt byggsrot som armeringsjärn och betongklumpar.

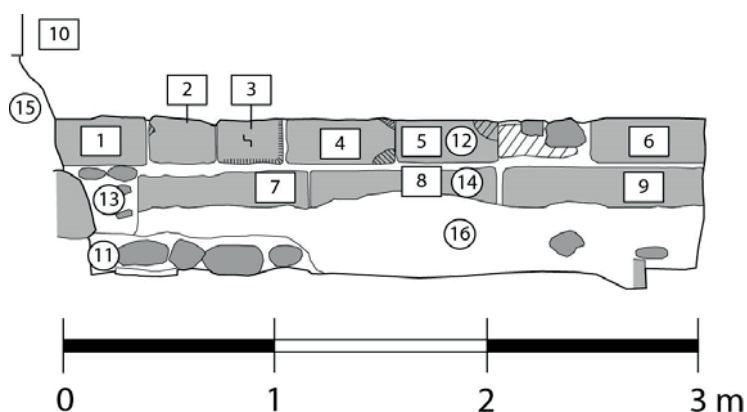

I den södra delen av schaktet påträffades murar vilka härrörde från det medeltida södra tornet och en av dess strävpelare. Konstruktionen bestod av kvaderhuggna sandstenar, varav två hade tydliga stenhuggarmärken (bilaga 1:8). Tornets konstruktion var delvis synlig under grundstenarna till Zettervalls västparti, bygget av vilket påbörjades 1869, och även i den södra strävpelaren. Den äldre strävpelaren fortsatte längre mot väster i samma sträckning som den sentida strävpelaren. Inget liknande detta var synligt i den norra delen av schaktet, där den sentida konstruktionen även vilade på kulturlager, som beskrivet ovan. Strävpelarens murverk är beskrivet i bilaga 1:6, 1:9 och 1:10. Beskrivning av behuggningar samt stenhuggarmärken finns i bilaga 1:7 och 1:8, denna dokumentation gjordes i fält av Gunilla Gardelin, Kulturen.

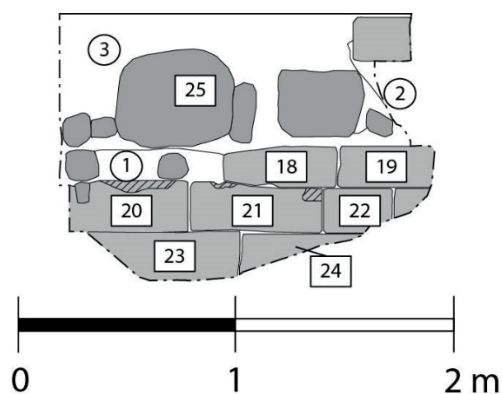
Väster om rampen grävdes två mindre gropar för julgransfundament. I dessa framkom, vid ett djup av 1,00 m, en vattenledning och en avloppsledning orienterade i nordsydlig riktning. Inga intakta kulturlager framkom här.

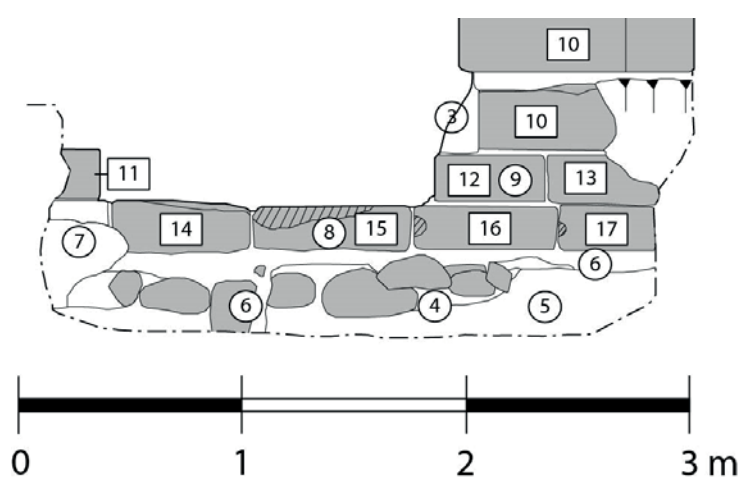
Figur 3. Plan över schaktet. Röda linjer markera lägen för sektioner. Taggig linje i ytterkant visar gränsen för hur långt ut Zettervalls trottoarstenar är bortplockade.

Figur 4. Den norra strävpelarsektionen, se beskrivning bilaga 1:6.

Figur 5. Den östra strävpelarsektionen, se beskrivning bilaga 1:10.

Figur 6. Den södra strävpelarsektionen, se beskrivning bilaga 1:9.

Kulturlagerstatus

Mestadels berördes sentida bärlager och utjämningslager, vilka till sin sammansättning var grovkorniga, torra, magra och lösa. De intakta, medeltida kulturlager som påträffades vid de aktuella ingreppen, var finkorniga, feta, fuktiga och kompakta, och speciellt det undre hade hög organisk halt. De hade tydliga lagerskiljen, och nedbrytning verkar inte ha påverkat dem nämnvärt.

Administrativa och tekniska uppgifter

Länsstyrelsens dnr	431-85452-08
Fornlämningsnr	RAÄ Lund 73:1
Löpnr, fornreg	L1988:5459
Kulturens projektnr	61000-42
Trakt/kvarter/fastighet	Kv Domkyrkan 1
Socken	Lunds stad
Kommun	Lunds kommun
Län	Skåne
Typ av exploatering	Tillgänglighetsanpassning
Uppdragsgivare	Domkyrkorådet
Typ av undersökning	Arkeologisk förundersökning
Ansvarig institution	Kulturen
Fältarbetsledare	Gertie Ericsson
Övrig personal	Gunilla Gardelin, byggnadsarkeologi
Fältarbets tid	2010-04-12—2010-05-12
Fälttid, arkeolog, tim	27 h
Fälttid, maskin, tim	-
Yta, m²	58 m ²
Kubik, m³	53 m ³
Schaktmeter, m	20 m
Fyndmaterial	Inga fynd tillvaratogs
Ritning, dokumentation	6 st A3 ritfilm: 7 sektionsritningar skala 1:20, 3 planritningar skala 1:20, 1 byggnadsarkeologisk beskrivning. Digitaliseras in i Kulturens stads-GIS.
Foto	60 digitala fotografier
Analyser	-
Arkivmaterial, förvaring	Kulturens LA-arkiv under fastighetsbeteckningen Kv Domkyrkan 1.

Referenser

Balic, I. & Gardelin, G. 2002. Lundagårdsområdet. Arkeologiska förundersökningar 2001-2002. *Arkeologiska arkivrapporter från Lund*, nr 104. Lund.

Bevaringskommittén. 1983. *Lunds stadskärna. Bevaringsprogram. Krafts Rote*. Lund.

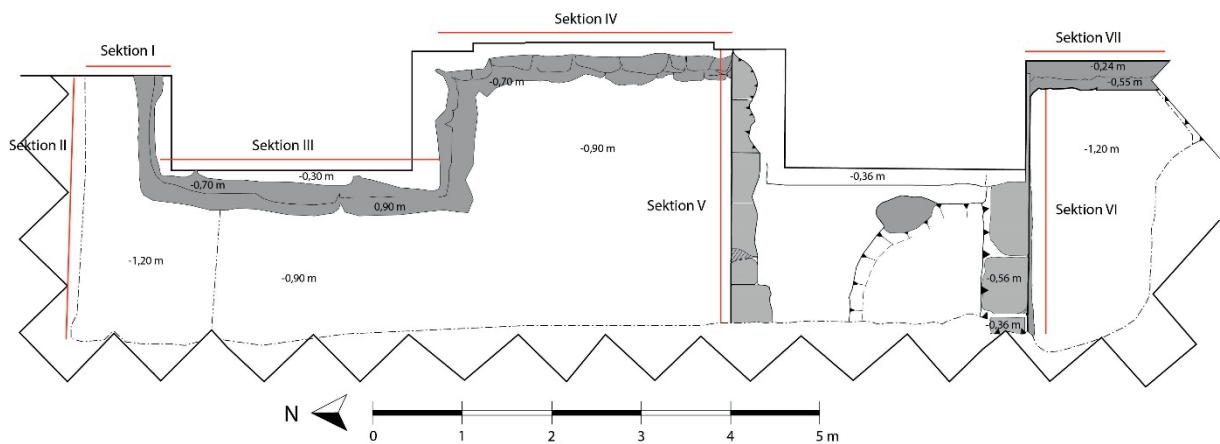
Blomqvist, R. 1951. *Lunds historia 1. Medeltiden*. Lund.

Carelli, P. 2012. *Lunds historia – staden och omlandet. 1. Medeltiden*. En metropol växer fram. Lund.

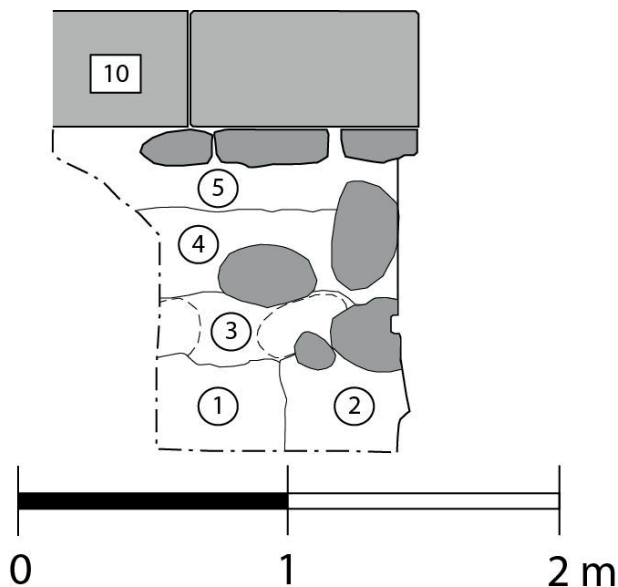
Bilaga

1. Plan-och sektionsritningar

Bilaga 1: Plan- och sektionsritningar

Bilaga 1:1. Plan över schaktet, med lägen för sektioner markerade mer rött streck.

Bilaga 1:2. Sektion I.

1. Brun, humös kulturjord, finkornig, fet, fuktig och kompakt, och med hög organisk halt. Inslag av träkol, träflis, enstaka djurben, och bränd lera. Kulturlager på vilket kyrkan är lagd, det vill säga senare torn.

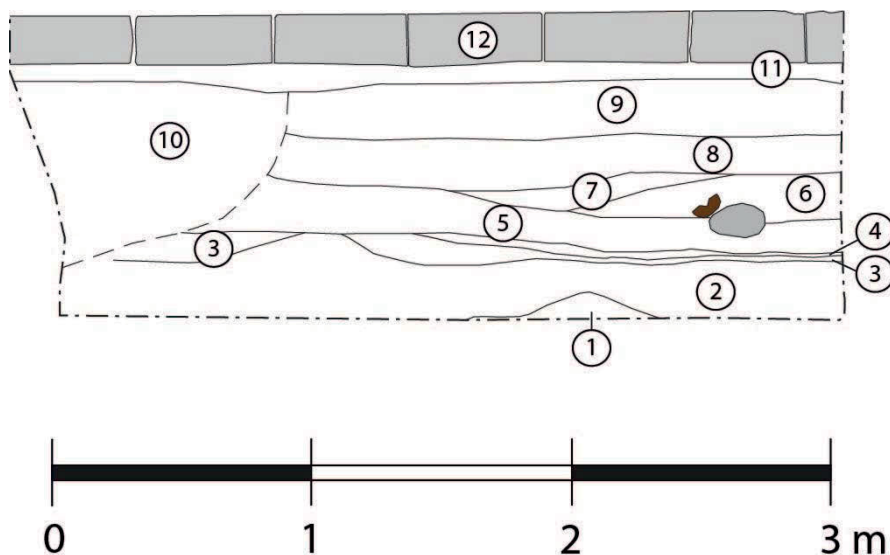
2. Gråvitt, hårt kalkbruk, med grov ballast. Kan hänga samman med stabilisering av strävpelare.

3. Stenkonstruktion, endast tuktade natursten.

4. Omrörd gråbrun kulturjord, hör troligen samman med byggnationen av torn och västparti under åren 1869—76. Grovkornig, fet, fuktig och kompakt, med inslag av sand, lera, tegelkross, grus, små-till mellanstora stenar. Ytan har troligen röjts av efter rivningen av tidigare torn, och detta lager har troligen lagts ut för nivellering av ytan.

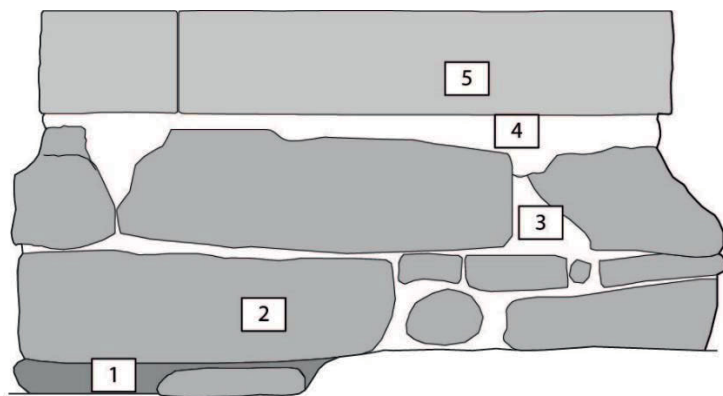
5. Del av konstruktionen av 1800-talstornen. Gul grovkornig, grus.

10. Kvader, tornen från 1869—76.

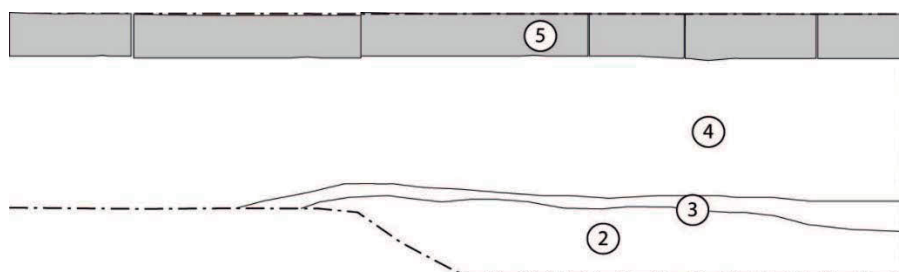
Bilaga 1:3. Sektionsritning II.

1. Gul lera, finkornig, fet, fuktig och kompakt. Steril moränlera.
2. Brun, humös kulturjord, finkornig, fet, fuktig och kompakt. Hög organisk halt. Inslag av bränd lera, träkol och djurben.
3. Gul kulturjord, lera med inslag av humus. Förmodligen utlagt som utjämning över den medeltida kyrkogården väster om domkyrkan.
4. Svart aska, sot och träkol. Brandlager.
5. Gråbrun kulturjord, finkornig, fet, fuktig och kompakt. Inslag av småsten, sandstensavslag, träkol, kalkbruk, kalk, flinta, mellanstora stenar, djurben och bränd lera. Medeltida kyrkogårdslager som grävts om flertalet gånger.
6. Gul lera blandad med brun kulturjord, finkornig, fet, fuktig och kompakt. Inslag av träkol och bränd lera. Tolkas vara ett bärlager.
7. Sandlins, grå sand, finkornig, torr, mager och lös blandad med mycket små till mellanstora stenar och bruk. Har troligen fungerat som bärlager.
8. Ljusgrå melerad sand, blandad med kulturjord, finkornig, torr, mager och lös. Inslag av lera, småsten, grus, kalkbruk. Utlagt som bärlager och fundamentering för tornen och västpartiet byggda 1869—76.
9. Melerad kulturjord, grovkornigt, torrt, mager och löst. Inslag av grus, kalk, kalkbruk, små- till mellanstora stenar, sandstensavslag. Restavfall från arbetet med domkyrkans västparti under 1869—76, som använts som bärlager för den Zettervallska trottoaren.
10. Sättsand.
11. Zettervalls trottoar.

Bilaga 1:4. Sektionsritning III.

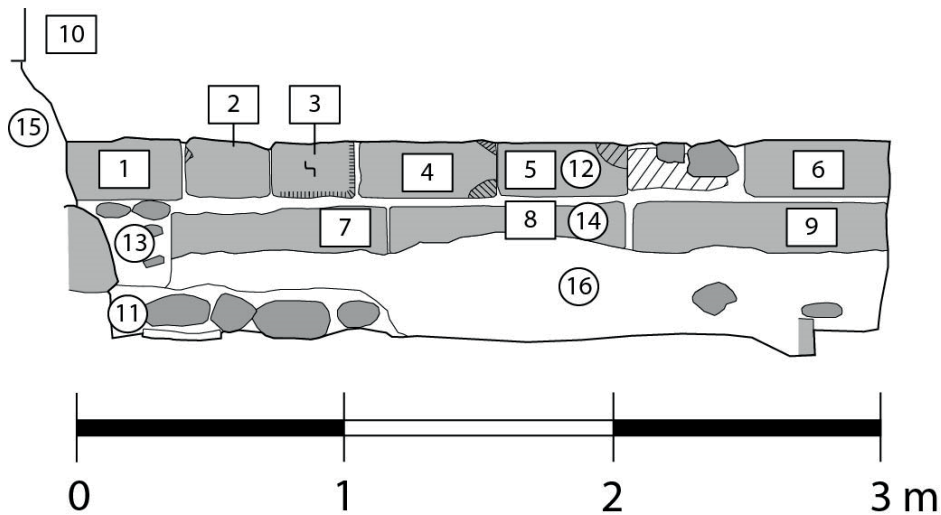
1. Undergjutning med cement.
2. Gråstensgrund till strävpelare, djupare grundlagd än tornet. Efterreformatorisk konstruktion.
3. Vitt smuligt kalkbruk, med liten ballast av grus och träkol.
4. Grå sand, sättsand till Zettervalls trottoar.
5. Torn från 1869—76.

Bilaga 1:5. Sektionsritning IV.

2. Brun, humös kulturjord, finkornig, fet, fuktig och kompakt. Hög organisk halt. Inslag av bränd lera, träkol och djurben.
3. Gul kulturjord, lera med inslag av humus. Förmodligen utlagt som utjämning över den medeltida kyrkogården väster om domkyrkan.
4. Sentida massor, bestående av en blandning av kulturjord, sand, makadam.
5. Zettervalls trottoar.

Bilaga 1:6. Sektionsritning V.

1. Kvader, sandsten. Pikhuggen "i botten" däröver skrädhuggen med bredmejsel. Skrädhuggningen syns som täta spår som går något omlott. Spår av kanthuggning i höger sida.
2. Kvader, sandsten, pikhuggen "i botten" (första steget). Däröver skrädhuggen med bredmejsel, täta spår som går något omlott.
3. Kvader, sandsten. Pikhuggen. Kanthuggning kvar på alla sidor. Pikhuggen i flera steg till en slät yta. Stenhuggarmärke.
4. Kvader, sandsten, pikhuggen i botten. Något skrädhuggen, kanske med spetsig mejsel. Oregelbundna spår.
5. Kvader, sandsten, pikhuggen i botten. Något skrädhuggen över. Kanske har spetsmejsel använts vilket betyder att spåren är oregelbundna över ytan. Stenhuggarmärke.
6. Kvader, sandsten, pikhuggen i botten. Skrädhuggning överst med mejsel, spåren går något omlott med varandra. Troligen huggna med bredmejsel. Ganska regelbunden huggning.
7. Kvader, sandsten, pikhuggen.
8. Kvader, sandsten, pikhuggen i botten. Något skrädhuggen över. Kan vara gjort med spetsmejsel, oregelbundna spår.
9. Kvader, sandsten, pikhuggen i botten. Skrädhuggen över. Något oregelbundna spår, kan vara gjort med spetsmejsel.
10. Kvader, sandsten, pikhuggen.
11. Natursten, grundmur.
12. Kvadermurverk dagermur, äldre strävpelare.
13. Gråbrun kutlurjord, blandad med mycket kalkbruk. Finkornig, torr, mager och kompakt. Inslag även av tegelkross och mellanstora stenar. Gräns mellan äldre torn och strävpelarens konstruktion.
14. Kvadermur sockel eller precis över grundmur. Strävpelare.
15. Sand.
16. Gulvitt kalkbruk, utlagt som utjämning/nivellering inför byggnationen av strävpelaren..

└ Stenhuggarmärke kvader 3

└ Stenhuggarmärke kvader 5

Bilaga 1:7. Stenhuggarmärken kvader 3 och 5, sektionsritning V.

Kvader 1. kanthuggning.

Kvader 12, kanthuggning på tre sidor.

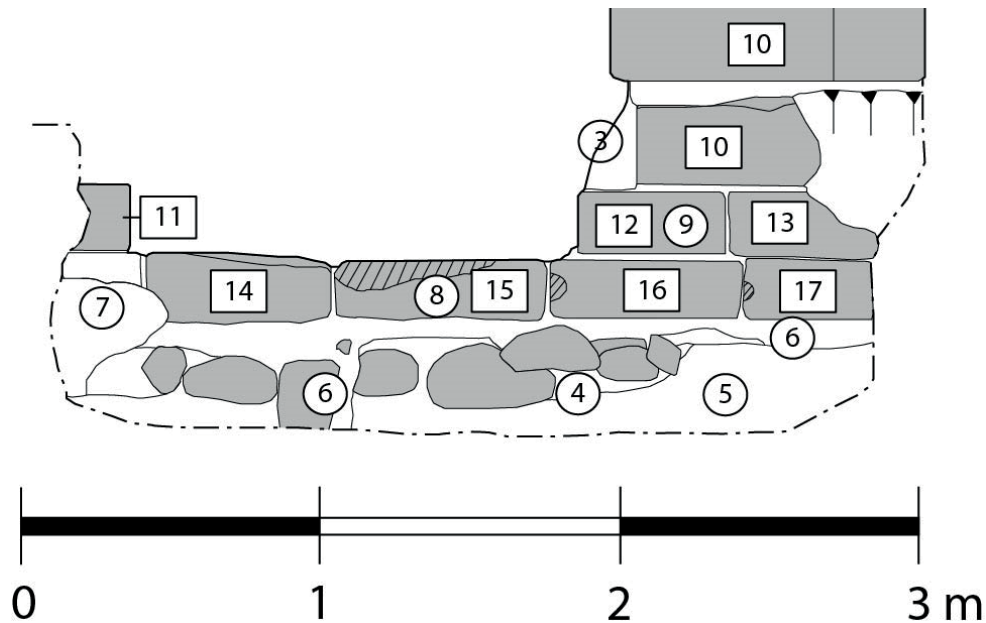

Kvader 19, kanthuggning synlig i botten

Kvader 20, skrädhuggning över oregelbundet lagda spår, hugget med spår som korsar varandra.

Bilaga 1:8. Behuggna kvadrar, sektionsritning V.

Bilaga 1:9. Sektionsritning VI. Beskrivning nedan:

3. Grus.

4. Natursten, grundmur.

5. Brun kulturjord, finkornigt, fett, fuktigt och kompakt. Inslag av träkol, småsten, kalkbruk, kalk och flinta
Medeltida kyrkogårdslager som grävts om flertalet gånger.

6. Gulvitt kalkbruk, med grov ballast av grus, småsten och träkol. Finns i skiktet mellan grundmurens
bumlingar och dagermurens kvadrar.

7. Grus.

10. Kvader, sandsten, pikhuggen.

11. Kvader, sandsten, pikhuggen. Kanten slag höger sida kvar.

12. Kvader, sandsten, pikhuggen i botten. Skrädhuggen över, något oregelbundna spår. Det kan vara
gjort med spetsmejsel. Kantslag synliga på tre sidor (se detalj bilaga 1:8).

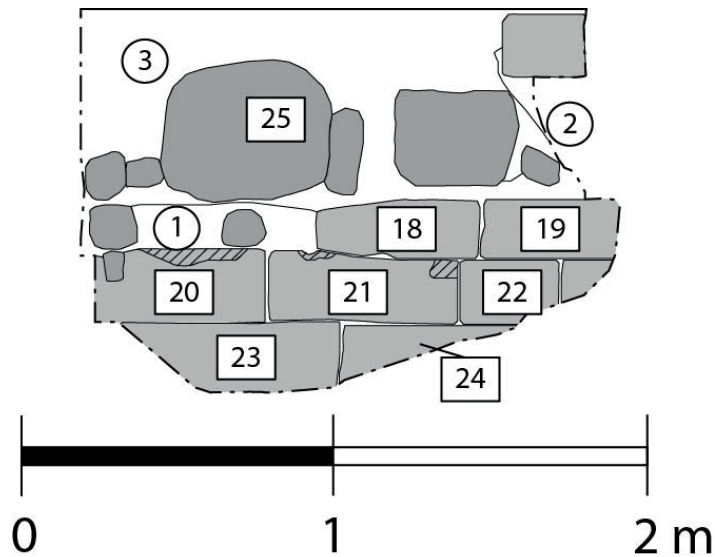
13. Kvader, sandsten, pikhuggen, vittrad.

14. Kvader, sandsten, grovt pikhuggen på skräden.

15. Kvader, sandsten, pikhuggen i botten, skrädhuggen över. Det kan vara gjort med spetsmejsel, något
oregelbundna spår.

16. Kvader, sandsten, pikhuggen i botten, skrädhuggen över. Något oregelbundna spår kan vara gjort
med spetsmejsel.

17. Kvader, sandsten, pikhuggen i botten, skrädhuggen över. Något oregelbundna spår från
spetsmejsel.

Bilaga 1:10. Sektionsritning VII. Beskrivning nedan:

1. Kalkbruk, hål efter borttagen kvader.

2. Grus.

3. Kalkbruk.

18. Kvader, sandsten, pikhuggen.

19. Kvader, sandsten, pikhuggen, kantslag synligt i underkant (detalj bilaga 1:8).

20. Kvader, sandsten, pikhuggen i botten, skrädhuggning över. Oregelbundet lagda spår, av spetsmejsel/hacka. Hugget med spår som korsar varandra (detalj bilaga 1:8).

21. Kvader, sandsten, pikhuggen i botten, skrädhuggning över. Oregelbundet lagda spår, av spetsmejsel/hacka. Hugget med spår som korsar varandra.

22. Kvader, sandsten, pikhuggen i botten, skrädhuggning över. Oregelbundet lagda spår, av spetsmejsel/hacka. Hugget med spår som korsar varandra.

23. Kvader, sandsten, pikhuggen i botten, skrädhuggning över. Oregelbundet lagda spår, av spetsmejsel/hacka. Hugget med spår som korsar varandra.

24. Kvader, sandsten, pikhuggen i botten, skrädhuggning över. Oregelbundet lagda spår, av spetsmejsel/hacka. Hugget med spår som korsar varandra.